

Art Nouveau in de Binnenstad van Den Haag

Art Nouveau of Jugendstil was rond 1900 een populaire manier van bouwen in diverse landen. Hierdoor bestaan er meerdere namen voor deze bouwstijl. Naast de Belgische stroming die Art Nouveau werd genoemd was er ook een Duitse stroming die de naam Jugendstil kreeg en een Oostenrijkse variant die als (Wiener-)Secession werd aangeduid. Deze laatste twee stromingen waren minder uitbundig van karakter; met name in de Secession-stijl overheersen de geometrische motieven. Kenmerken van zowel Jugendstil als Art Nouveau zijn slingerende lijnen en plant- en bloemmotieven. Origineel zijn vaak de vormgeving van vensters en deuren in hoefijzer- of paraboolvorm en de ijzeren, grillig gevormde balcon en erkers. Ook materialen zoals staal en glas werden veelvuldig toegepast. Hierdoor ontstond grote luchtigheid die aansloot bij de opvatting van die tijd dat licht en lucht de hygiëne ten goede komen.

1 Kerkplein 3 (1895)

architecten: H.P. Berlage en H. Westra jr., beeldhouwer: L. Zijl
In dit ontwerp is de overgang van het traditionele naar het rationele zichtbaar. Hierbij integreert Berlage Art Nouveau-elementen in het totale concept, zoals de natuurstenen details in de klokkentoren en de hoekoplossing. De sculpturen in de gevels hebben allemaal betrekking op het verzekeringswa-

moeder met kind (bescherming) en aan het Kerkplein een beeldnis van de dood. Op de hoeken zijn een engel met een zandloper (vergankelijkheid) en een roepend hoofd (faam) aangebracht. Verder zijn de gevels gedecoreerd met wapenschilden van de plaatsen waar hoofdagent-schappen van de firma gevestigd waren.

2 Dagelijkse Groenmarkt 33 (1910)

architect L.A.H. de Wolf
Net zoals bij het pand op nr 25-26 past de architect hier een ijzeren skeletconstructie toe. De ijzeren staanders zijn bekleed met natuursteen en gedecoreerd met gietijzeren sierplaten, gebeeldhouwde Weens aandoende kopjes en geometrische decoraties. De plasters lopen door tot voorbij de golvende daklijn en verlenen zo de gevel een sterk verticaal karakter.

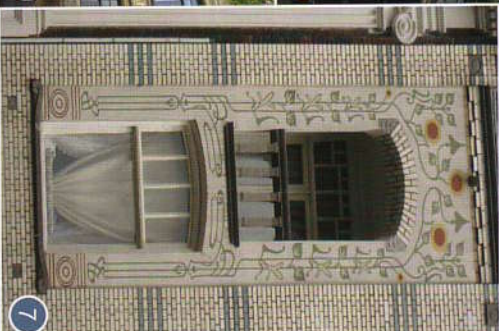
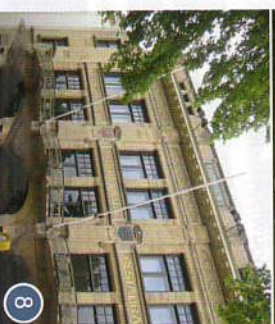
architect L.A.H. de Wolf
Net zoals bij het pand op nr 25-26 past de architect hier een ijzeren skeletconstructie toe. De ijzeren staanders zijn bekleed met natuursteen en gedecoreerd met gietijzeren sierplaten, gebeeldhouwde Weens aandoende kopjes en geometrische decoraties. De plasters lopen door tot voorbij de golvende daklijn en verlenen zo de gevel een sterk verticaal karakter.

3 Dagelijkse Groenmarkt 25-26 (1906)

architect: L.A.H. de Wolf
De ijzeren constructie, bekleed met natuursteen, bestaat uit drie vensterassen waarvan de middelste de vide vormde in het interieur. De plasters zijn gedecoreerd met gestileerde bloemmotieven en kopjes verwant aan de Wiener Secession. Nu is het de toegang tot het er achter gelegen winkelcentrum 'De Haagsche Bluf'.

4 Venestraat 17 (1905)

architect: W. Molenbroek
Als winkelmagazijn gebouwd pand met een over drie bouwlagen doorlopende glasgevel. De purtgevel met hardstenen omlijsting bezit ornamenten in de trant van de Weense Secession. De bekroning op het dak is een ijzeren stralenkrans, symbool van de zon. De rechter plasters-achtige penant bezit een

tegetableau van de firma Rozenburg. De indeling van de glasgevel, de onderpui en het interieur zijn geheel vernieuwd.

5 Venestraat 29-31 (1902)

architect: Joh. Muters jr.,
beeldhouwer: M.J. Hack

In 1902 verbouwde Mutters de panden en plaatste hierbij een nieuwe voorgevel. Zoals bij veel winkelpanden zijn de onderpui en het interieur diverse malen ingrijpend gemoderniseerd. De gevel boven de begane grond is echter wel goed bewaard gebleven en toont een mooi voorbeeld van exotische Art Nouveau. De gevel is bekleed met natuursteen, afgewisseld met banden groene verblendsteen. Vooral de tweede verdieping is rijk bewerkt. Rien Hack heeft de muurdammen op deze verdieping voorzien van fijn beeldhouwwerk in kalksteen, met oosterse maskerkoppen en abstracte decoraties. De balkons en de vensters op de eerste verdieping zijn voorzien van smeedijzeren hekwerken en geometrische motieven. De verdiepte boogvelden boven de balkons zijn voorzien van fraaie tabeaux met pauwenveer-motieven.

6 Venestraat 43 (1902)

architect: A.A. Mussert
Winkel met woonhuis ontworpen voor de firma

Spiekermann die een zaak in paraplu's en parasols dreef. De naam staat nog steeds in het hoofdstel boven de etalageruit en wordt geflankeerd door fraai gestileerde figuretjes onder een parasol en een paraplu. Boven de ingang bevindt zich een glas-in-lood raam met Art Nouveau-motieven. In het portiek een spiegel met de naam van de firma en de overige steden waar het bedrijf een vestiging had. Op de granitvloer nogmaals de naam van het bedrijf.

7 Kettingstraat 29 (1903)

architect: J.W. Bosboom

De gevel is opgetrokken in witte verblendsteen met blauwe banden. De pui op de begane grond heeft een hardstenen plint waarin rechts de naam van de architect is ingehakt. In de penanten zijn decoraties aangebracht. Boven de puibalk bevindt zich een gevelsteen met het opschrift "De Goede Bron". Op de eerste en tweede verdieping zijn links smalle vensters geplaatst en rechts segmentvormige houten erkers. Op de derde verdieping zijn twee loggia's waarvan de rechter getoogd is met een hoerfijzerboog, een kenmerkende vorm in Art Nouveau.

8 Buitenhof 20 (1904-1906)

architect: Joh. Muters jr.,
beeldhouwer: M.J. Hack
Ontworpen als uitbreiding

voor het hotel "De Twee Steden". Sinds 1935 in gebruik als bioscoop. De decoratie aan de gevel vertoont rijk gebeeldhouwde ornamenten en maskerkoppen. Het fries onder de kroonlijst wordt gesierd met waaler- en cirkelvormige motieven. Aan de "Twee Steden" herinneren de gebeeldhouwde wapenschilden van Alkmaar en Enkhuizen tussen de eerste en tweede verdieping, alsmede de kronen op de hoekpostamenten van de attek. Al het beeldhouwwerk is vervaardigd door de beeldhouwer M.J. Hack. De vensters van de eerste verdieping bezitten balkons met smeedijzeren hekken in Sezessionstijl.

9 Hoogstraat 9 (1904)

architect: L.A.H. de Wolf

De zandstenen gevel heeft ornamenten uit de Weense Sezession. De tegetableaux zijn van de Haagse keramiekfabriek Rozenburg, zeer bekend om zijn aardewerk en eierschaalporcelein. In de dakversiering een imposante adelaar.

10 Hoogstraat 30 (1897)

architect: Joh. Muters jr.

De gevel is bekleed met natuurstenen blokken in een beige tint, afgewisseld met grijsblauwe banden. In de stenen bekleeding zijn in reuk lief exotische florale Art Nouveau-vormen aangebracht,

vermoedelijk door de beeldhouwer Rien Hack. Naast bloemen- en plantenmotieven met de kenmerkende zweespiglijn zijn ook dieren in reliëf aangebracht. Zo worden de vensters op de eerste verdieping geflankeerd door kikkers en boven de vensters van de tweede verdieping door slaken. De ezelrugbogen boven de vensters op de tweede etage zijn een verwijzing naar de islamitische bouwkunst. De ezelrugbogen boven de vensters op de tweede etage zijn een verwijzing naar de islamitische bouwkunst.

11 Papestraat 10, 21, 23, 24 en 28
Winkel- woonhuizen met Art Nouveau-decoraties.

12 Noordeinde 6 (1901)
(een replica bevindt zich in de 'Haagsche Bluf')

architect: L.A.H. de Wolf
Winkel-woonhuis met een combinatie van neogotische stijlkenmerken en met op de Weense Sezession geïnspireerde vormen. De symmetrische gevel bestaat uit metselwerk in witte verblendsteen met sierbanden in drie lagen blauw-geel-blauw. Het middendeel van de gevel wordt grotendeels in beslag genomen door een houten erker en een balkon. Typische Sezession-motieven als cirkels, halve cirkels en evenwijdige rechte lijnen zijn als

decoratie ingekerfd in de natuurstenen omlijsting van de topgevel, in het smeedwerk van het balkon, in de ijzeren lateien boven de vensters, in de ijzeren pinakel op het dak en in de tableaux tussen de vensters van de eerste en tweede verdieping. De natuurstenen monsterratige fabeldierfiguren die langs de tuitgevel omhoog kruipen zijn in neo-gotische stijl.

13 Noordeinde 12 (1903)
architect: Z. Hoek
De voorgevel is opgebouwd uit ijzer en glas. Door de toepassing van een glasgevel met ijzeren draagconstructie wordt hier gebroken met de conventionele opvattingen over gevelarchitectuur. De glazen façade heeft een grote rondboog over twee verdiepingen, waarin balustervormige houten ondersteuningen en ijzeren horizontale pui-balken. Boven de grote rondboog zeven smalle vensters over de gehele gevelbreedte. Voor het uiterlijk is gebruik gemaakt van de classicistische vormtaal met figuratieve schilderingen in de frontonvormige gevelbekroning, betrekking hebbend op het fietsenmakersvak. De smalle eindpanelen van de gevel eindigen als consoles met een mannekop. Op de begane grond is de entree verdiept gelegen, met aan weerszijden van het portiek etalagekas-

ten met bewerkte ijzeren zuiltjes op hardstenen basement. De houten deur in het portiek met bovenlicht is uit de bouwtijd.

14 Noordeinde 11 (1911)
architect: L.A.H. de Wolf
Deze merkwuurige hoekpui met verdiepingsetalage vertoont met zijn Moorse hoefijzervormige bogen oriëntaalse invloeden. De wrinkelpui oogt door de hoge smalle bogen in twee lagen zeer fragiel, terwijl de bovenbouw van geel-geglazuurd metselwerk een massieve indruk maakt.

15 Noordeinde 44-46 (1903)
architect: L.A.H. de Wolf
De gevel is opgetrokken in witte silezische verblendsteen met sierbanden in blauw-geel-blauw. De verschillende versieringen zijn gemaakt in Oberkirchner zandsteen en Escauzynse steen. In de balkonhekjes zijn de voor De Wolf typerende halve cirkels verwerkt. Hier was tot 1970 bankbakkerij en theesaal 'Kruul' gevestigd. Als hoogtepunt van een dagje winkelen ging chique Den Haag een taartje bij 'Kruul' eten. Een deel van het interieur is gerestaureerd en staat in de koffiekamer van het Museum aan het Lange Voorhout.

16 Noordeinde 43 (1901-1902)

architecten: Z. Hoek en J.Th. Wouters.

verbouw entree in 1910 door architect W.B. van Liefland

Dit is het eerste gebouw dat speciaal voor kantoorgebruik is gebouwd in Den Haag. Het beschikte over een elektrische lift, centrale verwarming en een intern telefooncircuit. Voor dit moderne gebouw kozen de architecten ook voor een moderne stijl, de Art Nouveau. De hoge onderbouw heeft een strak vormgegeven pui van staal en glas. Het oorspronkelijk open entreeportaal naar de kantoren is in 1910 dichtgezet met een nieuwe pui, die teruggrijpt op oudere stijlvormen. De gevel erboven is opgetrokken in gele verblendsteen met sierelementen in rode Akense steen. Tegeltableaux van de firma Rozenburg sieren de borstweringen. Mercurius, de romeinse god van de handel, staat afgebeeld in de balustrade van het balkon op de derde verdieping. In 1984 zijn de kantoorruimtes verbouwd tot 28 wooneenheden.

17 Noordeinde 58 (1904)

architect: L.J. Falckenburg

Rijke gevel in de stijl van de Art Nouveau en de overgangsarctitectuur. Fraaie winkelpui met aan weerszijden twee diepe portieken waardoor het etalageopper

vlak aanzienlijk wordt uitgebreid. De in hout gevatte spiegels in de portieken versterken het ruimtelijke en plastische effect.

18 Noordeinde 96 (1916)

architect: J. Duynstee.

beeldhouwer: J. Altorf

In 1916 is dit winkelpand verbouwd ten behoeve van een kledingzaak. Het ontwerp grijpt terug op traditionele vormen. Twee pelikanen, symbool voor opofferingsgezindheid en christelijke naastenliefde, sieren de pilasters en zijn gemaakt door J. Altorf. In 1944 zijn op de gevel in medallions portretten van Jacob, Matthijs en Willem Maris aangebracht in opdracht van kunsthandelaar Simon Sala, die vanaf 1933 in het pand gevestigd was. Dit pand behoort niet tot de Art Nouveau-architectuur, maar is hier opgenomen als voorbeeld van de meer traditionele bouwtrant die volgde op de Art Nouveau.

19 Noordeinde 164 (1901)

architecten: Karel Meijer en H.E.M. Rademaker

Een opvallend element van deze gaaf bewaarde Art Nouveau winkelpui is het prachtige tegeltableau in het portiek. Dit kleurrijke tableau met witte lelies en andere bloemen is vervaardigd door plateelbakkerij 'Holland' te Utrecht. Ook de hoekpanan-

ten van de pui zijn blikvangers door het curieuze gebeeldhouwde lijnenspel met florale en geometrische motieven. Boven de natuursteen plint een houten etalagevenster met in het midden een gebogen roede. Vermeldenswaard zijn ook de twee deuren in het portiek met facet geslepen glas, traliewerk en fraai bewerkte koperen brevenbussen - en -deurgrepen.

Dit pand is zaterdag geopend. (zie de omschrijving nr. 21, pag. 26) in deze brochure).

20 Plaats 20 (1904)

architect: L. Simons

Pand van drie bouwlagen met rijk gebeeldhouwde natuurstenen gevelbekleding, rondom de vensters en in het fries zijn decoraties van bladmotieven aangebracht. Ontworpen voor de kunsthandel Bousson-Valadon & Cie. Een steentableau in de hal herinnert aan de tijd dat Vincent van Gogh via zijn broer, die hier werkte, zijn werk verkocht.

21 Plaats 21-23 (1902)

architect: L.A.H. de Wolf

Pand uit 1902 in de stijl van de Art Nouveau. De gevel heeft niet alleen Weense Sezession-invloeden, zoals de geometrische motieven, maar ook sterk neo-gotische kenmerken zoals de spitsbogen en topversiering.

22 Plaats 29 (1905)

architect: onbekend
 Winkel- woonhuis met gevel in overgangsstijl waarin motieven uit de neo-stijlen en de Art Nouveau voorkomen. De met natuursteen beklede pui heeft een getoogd etalage raam met flankerende portieken; natuurstenen erker op de eerste verdieping; puntgevel met boognissen waarin Art Nouveau-tegeltaleaux en bekroning door dierfiguren en kruisbloemen. De tegeltaleaux in de boognissen, met de wapens van Batavia en 's-Gravenhage, zijn typisch Art Nouveau.

23 Korte Poten 7A (ca 1905)

architect: Joh. Mutters jr.
 verbouwing interieur in 1913
 In 1913 kreeg architect Mutters de opdracht het interieur van de apotheek te verbouwen. De wanden en toonbank zijn bij deze verbouwing bekleed met zachtgroene tegels waarin farmaceutische, religieuze en astrologische symbolen zijn aangebracht.

24 Denneweg 56 (1898)

architect: J.W. Bosboom
 In opdracht van meester-smid Egbertus Beekman ontwierp architect Bosboom een toonzaal voor kachels en haarden, baden en andere ijzeren voorwerpen die door de ijzergieterij van Beekman worden vervaardigd. Dit opvallende pand is één van de vroegste toepassing van een glasgevel. Door de toepassing van een tot het minimum gereduceerde gietijzeren draagconstructie strekt het glasoppervlak zich uit over de volle breedte en hoogte van de gevel. De gevel wordt bekroond door een ijzeren ornament in grillige florale Art Nouveau-vormen waarin het jaartal 1898 en de letter W met een kroon erboven zijn verwerkt. Deze W verwijst naar Wilhelmina die in dat jaar tot koningin werd gekroond.

25 Mallestraat 11 (1902)

architect: J.W. Bosboom
 Voornalige remise met stal en bovenwoning. De dubbele deur heeft glazen panelen en smeedijzeren versiering in Art Nouveau-stijl. Boven de deur een brede lijst met rozetversieringen en de vensters van de tweede en derde bouwlaag hebben versieringen in de boogvelden. De bakstenen gevel is verlevendigd door gebruik van liseenvelden en een smalle strook gezlazuurde baksteen.

26 Smidswater 26 (1896)

architect/aannemer: J.P.J. Lorie, beeldhouwer: E.A.F. Bourgonjon
 Met een ingrijpende verbouwing voegde Johannes Lorie twee smalle oude panden samen achter een nieuwe gevel. Dit is nog duidelijk zichtbaar. Het linkerdeel met puntgevel vertoont overwegend neo-gotische stijlkenmerken, terwijl in het rechterdeel meer Art Nouveau-vormen zijn toegepast. Kenmerkend hiervoor zijn de vloeiende verbindingen tussen verschillende onderdelen en het dynamische lijnenspel in de decoraties. De typerende zweepsplaglijn siert bijvoorbeeld de ijzeren hekwerken en de koperen brievenbus met deurbel. Het boogfries boven het linkervenster op de verdieping bestaat uit kleine tegeltaleaux met bloemen en slingerlijnen. De gevel is voorzien van beeldhouwwerk door Emile Bourgonjon. Hierin zijn naast Art Nouveau-ook gotische elementen te herkennen zoals kruisbloemen, waterspuwers en gevleugelde honden. Zowel in het boogveld op de begane grond als in de geveltop zijn zonneploemen gebeeldhouwd, evenals de zon een geliefd motief in deze periode.

.....

